

תקיפה ממוקדת והמשפט ההומניטרי הבין-לאומי

מייקל נ' שמיט*

מאמר זה בוחן את הקשר בין תקיפות ממוקדות למשפט ההומניטרי הבין-לאומי. הוא פותח במענה לשאלה מהו מיקוד, כולל התייחסות לטכנולוגיות ממוקדות, לסביבת הלחימה שבה הוא מתקיים, לטקטיקות שממשות את התוקף ולתהליך זיהוי והפללת המטרות. לתקיפה המודרנית הממוקדת השפעה רבה על המשפט ההומניטרי הבין-לאומי, הניכרת בארבעה תחומים: מתקפה חסרת הבחנה; מידתיות; נקיטה באמצעי זהירות בזמן מתקפה; מעל ומעמד מוגן. בסיכום דבריו המחבר קובע שללוחמה הממוקדת יש השלכות חיוביות ושליליות כאחת הן על הפרשנות של המשפט ההומניטרי הבין-לאומי והן על יישומו בפועל בשדה הקרב של המאה ה-21.

התקיפה הממוקדת נתפסת לעיתים קרובות כתרופת הפלא של הלוחמה המודרנית. בהתחשב בטכנולוגיה הצבאית הזמינה לכוחות הצבא המתקדמים של ימינו נדמה לעיתים כי הנזק ההיקפי או הפגיעה המקרית באובייקטים אזרחיים יכולים לנבוע אך ורק מאי-נקיטתו של התוקף את "אמצעי הזהירות" הנדרשים על פי המשפט ההומניטרי הבין-לאומי (IHL).¹ האם לכל הפחות לא אמורה להיות חזקה הניתנת

* מייקל נ' שמיט הוא מרצה למשפט בין-לאומי במרכז האירופי ללימודי ביטחון על שם ג'ורג' ק' מרשל, בגרמיש-פרטנקירכן שבגרמניה. כתב העת מודה למרכז מינרבה לזכויות אדם באוניברסיטת תל אביב, על סיועו במלאכת תרגום המאמר.

1 ליתר דיוק, אלו המפורטים ב- Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) art. 57, June 8, 1977 (להלן: AP I), (Dietrich, reprinted in *THE LAWS OF ARMED CONFLICTS* 711 (Schindler & Jiri Toman eds., 2004). סעיף 57 לפרוטוקול הנוסף הראשון (AP I) לאמנות ז'נבה מיום 12 באוגוסט 1949, הנוגע להגנה על קורבנות סכסוכים מזוינים בין-לאומיים, 12 בדצמבר 1977, הודפס מחדש ב- *THE LAWS OF ARMED CONFLICT*, Dietrich Schindler & Jiri

לסתירה שלפיה אמצעי הזהירות שנקט התוקף, בהיותם לא מספקים, הם שהובילו לפגיעה ולנזק, ולפיכך יונח נטל ההוכחה לסתור אותה על כתפיו של התוקף? אף שהדין טרם התייחס לנקודה זו, נדמה שרבים מהבוחנים את אופן ניהול הלחימה, אם רשמית ואם לא, אכן נעים בכיוון הזה. למרבה האירוניה, את המגמה ליבו בעיקר מאמציהם של הכוחות המזוינים לשכנע את הקהל מבית ומחוץ שהם אינם מנהלים מלחמות "חסרות כל הבחנה"². כשרואים בסי-אן-אן (CNN) טיל מונחה שמוצא את דרכו לרחוב עירוני, קשה להשלים עם תצלומים של נפגעים אזרחיים כאילו היו תוצר בלתי נמנע של מתקפה חוקית לחלוטין.

המאמר בוחן את המציאות ואת המיתוסים סביב פעולות ממוקדות במאה ה-21, וכן את משמעותן הנורמטיבית.³ מהו מיקוד? אילו היבטים של המשפט ההומניטרי הבין-לאומי משפיעים על התקיפה הממוקדת? כיצד עשויים השיפורים בטכנולוגיות הממוקדות להשפיע על טבעו של הסכסוך המזוין, וכיצד עשויים שיפורים כאלה להשפיע על פרשנות המשפט ההומניטרי הבין-לאומי ועל יישומו בפועל בידי הצדדים הניצים? יש לקוות שהמאמר יסייע בתיקון כמה מהתפיסות המוטעות שרווחות באשר לסוגיית המיקוד תוך כדי זיהוי היבטים חיוביים ושלייליים כאחד של לוחמה ממוקדת שמצדיקים חקירה נוספת.

לוחמה ממוקדת

מיקוד מאופיין לא פעם בטעות כיכולתו של אמצעי לחימה לפגוע בדיוק בנקודה שאליה כוון ("נקודת כיוון" בז'רגון הצבאי).⁴ למעשה, יכולת כזאת מתויגת, ובצדק, כ"דייקנות". היא נמדדת במונחים של סבירות שגיאיה מעגלית (CEP), דהיינו רדיוס המעגל שבתוכו תיפול מחצית מאמצעי הלחימה.⁵

דיוק הוא מרכיב מפתח במיקוד אך אין הוא מילה נרדפת שלו. מיקוד מתייחס ל"יכולת של כוחות משותפים לאתר יעדים או מטרות, לנטרם, לזהותם ולעקוב אחריהם; לבחור את המערכות הנכונות, לארגן ולהשתמש בהן; להביא לתוצאה

Toman (eds.), Martinus Nijhoff, Dordrecht, The Netherlands, 2004, p. 711. על אמצעי הזהירות הנדרשים במתקפה ראו להלן.

2 ראו דיון ב- Michael N. Schmitt, *The Conduct of Hostilities During Operation Iraqi Freedom*: 73 *An International Humanitarian Law Assessment*, 2003 Y.B. INT'L HUMANITARIAN L. וכן תגובתו של ארגון משמר זכויות האדם.

3 בדגש מיוחד על הסביבה האופטימלית לתקיפה ממוקדת, דהיינו לוחמה אווירית.

4 "נקודה מדויקת המשויכת למטרה ומיועדת לפגיעה של כלי נשק ספציפי כדי להשיג את היעד ואת רמת ההרס הנדרשת. ניתן להגדירה בצורה תיאורית (למשל, כפתח אוורור במרכז הגג), באמצעות קואורדינטות או איכון", JOINT CHIEFS OF STAFF, JOINT PUB. 3-60, JOINT DOCTRINE, "FOR TARGETING, at GL-4 (2002).

5 לחלופין, הרדיוס שבו תיפול מחצית מהקליעים הארוזים באמצעי לחימה יחיד, כמו פצצת מצרר.

הדרושה; להעריך תוצאות; לפעול מחדש בהחלטיות ובקצב מבצעי שיביא לידי הכרעה כנדרש, לאורך כל מנעד הפעולות הצבאיות".⁶ מיקוד כולל את היכולת לאתר מטרה ולזהותה, לפגוע בה במדויק ובזמן ולקבוע אם הושגה התוצאה הדרושה או שיש צורך במכה חוזרת.

אם כן, תקיפות ממוקדות דורשות יותר ממערכות נשק מדויקות.⁷ פיקוד, בקרה, תקשורת, מחשבים, מודיעין, מעקב וסיור (C4ISR) מוקפדים, לדוגמה – כל אלה עשויים להכריע את מידת ההצלחה לא פחות מאמצעי הלחימה שנעשה בו שימוש.⁸ המערכה הכושלת להפלת המשטר ב"מבצע חופש לעיראק" ושתי המתקפות השגויות על מחסני הוועד הבין-לאומי של הצלב האדום (ICRC) באפגניסטן בימי מבצע "חירות מתמשכת" הן דוגמה מצוינת לכך.⁹ אמצעי הלחימה היו מדויקים מאוד. ואולם מודיעין "מתכלה" (זמני) סיכל ניסיונות חוזרים ונשנים לחסל את בכירי ההנהגה בעיראק, ובמקרה השני היו אלה זיהוי שגוי של המטרות ותקשורת לקויה בין כוחות הקואליציה שהובילו להפצצה בשגגה של מתקני הצלב האדום.

הטכנולוגיות הזמינות לביצוע תקיפה ממוקדת משתנות מאוד מצבא לצבא. ככלל, ניתן לקבץ אותן לשתי קטגוריות. כמה מהטכנולוגיות מאפשרות שקיפות גדולה יותר במרחב הלחימה, ובכך משפרות את יכולתו של התוקף לאתר, לזהות ולתקן מטרה פוטנציאלית, וכן להעריך את תוצאות המשימה. אחרות מקילות את התקיפה עצמה

6. JOINT CHIEFS OF STAFF, *JOINT VISION 2020* (June 2000), www.dtic.mil/futurejointwarfare

7. מערכת נשק היא "שילוב של נשק אחד או יותר על כל הציוד, החומרים, השירותים, כוח האדם ואמצעי השינוע והפריסה הנדרשים (במידת הצורך) לשם פעילות עצמאית". לעומת זאת כשמדובר במיקוד, יש לחשוב במונחים של מערכות נשק, שכן הדיוק של אמצעי הלחימה במתקפה מסוימת תלוי לא פעם במידה שווה הן ביכולות של הפלטפורמה שממנה שוגר והן בפרמטרים הטכניים של כלי הנשק עצמו.

8. מודיעין הוא "התוצר הסופי של איסוף, עיבוד, אינטגרציה, ניתוח, הערכה ופרשנות של מידע זמין בנוגע למדינה זרה או לאזור כלשהו". מעקב הוא "תצפית שיטתית על מקומות, על בני אדם או על עצמים במרחב האווירי, על פני השטח, או מתחת לפני השטח, בשימוש באמצעים חזותיים, שמיעתיים, אלקטרוניים, צילומיים או אחרים". סיור הוא "משימה שנועדה להשיג, באמצעות תצפית חזותית או שיטות גילוי אחרות מידע על פעילויותיו ועל משאביו של אויב קיים או פוטנציאלי, או ללקט נתונים הנוגעים למאפיינים המטאורולוגיים, ההידרו-גרפיים או הגאוגרפיים של אזור מסוים". U.S. DEP'T OF DEF., JOINT PUB. 1-02, DEPARTMENT OF DEFENSE DICTIONARY OF MILITARY AND ASSOCIATED TERMS, (Apr. 12, 2001), www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict (להלן: DOD DICTIONARY).

9. *Off Target: The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq*, HUM. RTS. WATCH, 78-79 (Dec. 11, 2003), www.hrw.org/reports/2003/usa1203 למידע על תקיפת המתקנים של ICRC, ראו Sean D. Murphy, *Contemporary practice of the United States relating to international law*, 96 AM. J. INT'L L. 237, 247 (2002).

באפשרות לתוקף לחדור (או לנטרל) את הגנות האויב, לשכלל את הפיקוד והשליטה ולשפר את רמת הדיוק ומאפייני נשק אחרים כגון חדירות. אומנם קצרה היריעה מלתאר במאמר זה את המערכות הרבות שמשפרות את המיקוד בלוחמה המודרנית, ובכל זאת יהיה זה מאיר עיניים לתאר ולו כמה מהן.

בקטגוריה הראשונה נמצאת מערכת ה-E8C ג'וינט סטארס (ראשי תיבות של Joint Surveillance Target Attack Radar System), שהוכיחה את עצמה כיעילה במיוחד נגד מטרות קרקעיות. מערכת ג'וינט סטארס היא כלי טיס לניהול קרבות, לפיקוד ובקרה, למודיעין, למעקב וסיור, והיא מספקת למפקדי כוחות האוויר והקרקע מידע תומך במתקפה נגד כוחות הקרקע של האויב. המכ"ם שלה מסוגל לסרוק שטח של 50,000 קמ"ר ולחשוף מטרות פוטנציאליות במרחק של עד 250 קילומטר.

מקבילתה של ג'וינט סטארס היא מערכת RC135 V/W ריבר ג'וינט, המנטרת את כל קשת האותות האלקטרוניים. למטוס יכולות תקשורת ומודיעין אלקטרוני כמעט בזמן אמת, באמצעות איתור, זיהוי ואיכון של אותות אלקטרוני (למשל תשדורות בין מנהיגים). המידע שהמערכת אוספת מועבר במהירות למשתמשים, והם יכולים אפוא ליירט מיד את מקור פליטת האותות.

כלי הטיס הבלתי מאוישים (כטב"מים) זכו לתשומת לב רבה בסכסוכים של השנים האחרונות. ה-RQ-1 פרדטור (Predator) מספק שירותי מעקב, סיור והתביינות על מטרות תוך כדי שימוש במצלמת טלוויזיה, במצלמת אינפרא-אדום ובמכ"ם מפתח סינתטי (שמאפשר תצפית גם מבעד לעשן, לעננים או לאובך). כמה מכטב"מי הפרדטור (כמו MQ-1) חומשו בטילי הפייר שמאפשרים להם לתקוף את המטרות שהם מזהים. בשנת 2002, לדוגמה, השתמשו בסי-איי-איי בפרדטור כדי לתקוף את מכוניתו של קאעד סינאן אל-חארתי, בכיר אל-קאעידה בתימן.¹⁰ סוג שני של כטב"מ, הגלובל הוק, פועל בגובה רב כדי לשפר את שרירותו ולהגדיל את כיוסי פני השטח. הוא מכיל מכ"ם מפתח סינתטי, מחוון מטרות נעות על הקרקע וחיישני אלקטרו-אופטיקה ואינפרא-אדום ברזולוציה גבוהה. הגלובל הוק יכול לטוס למרחק של 1,600 קילומטר ולהישאר בעמדה עד 24 שעות.

בתחום השקיפות צפויות ההתפתחויות העתידיות החשובות ביותר. ואכן, הסוכנות הצבאית לפרויקטים מחקרניים מתקדמים (DARPA), סוכנות אמריקאית ממשלתית האמונה על פיתוח טכנולוגיות צבאיות עתידיות, אימצה את יכולת "הגילוי, הזיהוי הממוקד, המעקב וההשמדה של מטרות שטח חמקמקות" כאחת משמונה "מוקדי דחיפות אסטרטגיים" (כלומר תחומים שיש עליהם את הדגש).¹¹ פרויקט טיפוסי למחקר כזה כולל לדוגמה את שיפור הקישוריות בין חיישנים יחידים כדי למקסם את היתרונות הייחודיים של כל אחד מהם, למשל: DARPA, רחפן מסוג

10 Anthony Dworkin, *The Yemen Strike: The War On Terrorism Goes Global*, CRIMES OF WAR PROJECT (Nov. 14, 2002), www.crimesofwar.org/onnews/news-yemen.html

11 Def. Advanced Rsch. Project Agency, *Bridging the Gap* ch. 3 (February 2005)

פרדטור, עוקב אחר רכב באמצעות וידאו, וכאשר הרכב נעלם מתחת לחופת ג'ונגל, למשל. המערכת עוברת אוטומטית לרדאר שחודר צמחייה, הפרדטור ממשיך לעקוב אחרי הרכב, וחיישני D3 לגילוי ולמידת טווח באמצעות לייזר (LADAR) מייצרים תמונה מפורטת בתלת-ממד שניתן להשוותה למודלים גאומטריים ממוחשבים של מערכות הנשק כדי להבטיח שהמטרה היא אכן כפי שהיא נראית. ב-DARPA עובדים היום על כמה פרויקטים נוספים בתחום, מחיישנים סיסמיים, אקוסטיים, אלקטרומגנטיים, אופטיים וכימיים, הן קרקעיים והן מוטסים, שיכולים לאתר ולמפות מתקנים תת-קרקעיים, ועד "טלסקופ למעקב בחלל" שנועד לאתר עצמים קטנים בחלל החיצון (לשם נטרולים).

ב-DARPA משקיעים בפיתוח טכנולוגיות המעורבות במתקפה עצמה פחות מבטכנולוגיות אחרות. במידה רבה משום שהמערכות הנוכחיות המופעלות בידי כוחות מתקדמים הן עמידות ומדויקות מאוד, כפי שהוכח בכמה מהמערכות האחרונות, כולל מבצע "חופש לעיראק".¹² עם זאת אין ספק כי המאמצים שמשקיעים ב-DARPA בתחום הרישות יביאו לידי שיפור תגובת המערכות הקיימות באמצעות שדרוג הפיקוד והבקרה, שיפור התיאום בין התוקפים ויעול הקישוריות בין החיישנים ל"יורים".

שתי טכנולוגיות שכבר קיימות בתחום השפיעו (ויוסיפו להשפיע) דרמטית על יעילות המתקפה: הראשונה היא טכנולוגיית החמקנות, ובמיוחד ה-F-117 נייטהוק וה-B-2 ספיריט של ארצות הברית.¹³ מפציצים שאינם חמקנים דורשים בדרך כלל ליווי בעת חדירה למרחב האווירי של האויב: מטוסי קרב אוויר-אוויר שיגנו עליהם מפני יירוט; מטוסים לדיכוי ההגנה האווירית של האויב, שיירוטו טילי קרקע-אוויר וארטילריה נגד מטוסים; מטוסי שיבוש אותות שיחסמו את הנכסים האלקטרומגנטיים של האויב. לעומת זאת מטוסי חמקן מגיעים אל המטרה לבדם בלי להתגלות, ובכך מאפשרים לאתר את נקודת הכיוון ולשחרר את אמצעי הלחימה המונחים שלהם בסביבה נוחה יחסית. מטבע הדברים, זה משפר במידה רבה מאוד את המיקוד. משמעותית הרבה יותר היא התחמושת המשותפת לפגיעה ישירה (JDAM), מכונה גם "ברד כבד". הרעיון פשוט מאוד. מדובר במערכת זנב שהופכת פצצות אוויר פשוטות, שנפלו עד כה במסלול בליסטי חופשי, לפצצות מונחות, כלומר חכמות. בשימוש במערכת האיכון העולמית (GPS לווייני) ובמערכת ניווט אינרציאלית של

12 למעשה, מתוך שמונת היעדים האסטרטגיים של DARPA, אף לא אחד קשור ישירות ליכולות שכאלה.

13 מערכות הנשק ואמצעי הלחימה מתוארים בהרחבה בכמה אתרי אינטרנט. ראו במיוחד את אלו של חיל האוויר האמריקאי: U.S. AIR FORCE, *Fact Sheets*, <https://www.af.mil/About-> GLOBALSECURITY.ORG, *U.S. Weapon Systems*; [Us/Fact-Sheets/](https://www.globalsecurity.org/military/systems/index.html) (last visited Nov. 22, 2025); <https://www.globalsecurity.org/military/systems/index.html> (last visited Nov. 22, 2025); <https://fas.org/> (last visited Nov. 22, 2025). FED'N OF AM. SCIENTISTS,

מערכת הזנב הפצצות הללו יכולות להשיג סבירות שגיאה מעגלית של כשישה מטרים ממרחק של עד 24 קילומטרים (שדרוג ישפר את רמת הדיוק).

אומנם מערכות אחרות עשויות להיות מדויקות יותר, במיוחד מערכות מונחות לייזר, אולם ה-JDAM ראויה לציון, משני היבטים: ראשית, מחירה של יחידה הוא כ-20,000 דולר, והיא זולה לכל הדעות; שנית, רוב מטוסי הקרב ניתנים לשדרוג בקלות יחסית כדי שיוכלו לשאת את ה-JDAM. לא מפתיע אפוא שלמערכת יש תפקיד גדל והולך בשדה הקרב של ימינו.¹⁴ הגרסה הקלה יותר תאפשר למטוסים לשאת חימוש רב יותר בכל גיחה. בזכות הגמישות והמחיר הנוח של מערכת ה-JDAM, הלוחמה הממוקדת נמצאת היום בהישג ידם של חילות אוויר רבים.

קיימים גורמים רבים נוספים, מלבד הטכנולוגיה, שמשפיעים על רמת המיקוד שניתן להשיג. אחד מהם הוא הסביבה שבה מתבצעת המתקפה. מערכות נשק רבות אינן ניתנות לשיגור (או שהן מאבדות מיכולתן) בלילה או במזג אוויר סוער. פני השטח של האזור עלולים גם הם לפגוע במיקוד. עשן, לדוגמה, עלול להסוות את זיהוי המטרה החזותי, ושרפות עלולות לסכל את השימוש בציוד אינפרה-אדום. הגנות כבדות לאורך נתיבי הכניסה והיציאה ובאזור המטרה עלולות להסיח את דעתו של התוקף או לפגום ביציבותה של הפלטפורמה המשגרת את אמצעי הלחימה בעת ביצוע תמרונים חמקניים. ולבסוף, אופי הסכסוך עלול להיות כזה שיקשה על התוקף לזהות בוודאות את האויב. דוגמה מובהקת לכך בלוחמה של ימינו היא מבצע "חופש לעיראק", שם לבשו הכוחות העיראקיים בגדים אזרחיים והשתמשו באזרחים ובאובייקטים אזרחיים כמגן אנושי או כבסיס פעולה.

בדומה לטקטיקות של האויב, גם לאלו שאימץ התוקף יש קשר ישיר לרמת המיקוד. סוגיית שיגור כלי הנשק מגובה רב הפכה לנושא חם במיוחד בקרב מבקריה המרים של ההפצצה שביצעו כוחות נאט"ו נגד הרפובליקה הפדרלית לשעבר של יוגוסלביה. אף על פי שחלק ניכר מהביקורת העיד על חוסר הבנה בכלי נשק מודרניים, יש להודות שהגובה וטווח השיגור אכן משפיעים על רמת הדיוק. לדוגמה, כלי נשק לא-מונחים מדויקים פחות ככל שהגובה רב יותר, או ככל שהמרחק מהמטרה גדל, ואילו נשק מונחה הופך בדרך כלל למדויק יותר ככל שהגובה רב יותר, הודות לזמן הרב שיש לו להתבית על נקודת הכיוון שלו. בדומה לזה, הושמעה ביקורת כלפי ירי כלי נשק מנקודה שנמצאת "מחוץ לטווח ראייה" (BVR). בשיגור שכזה מותרים מראש על כל יתרון שמעניקות העיניים על המטרה ("זיהוי חזותי" או VID בז'רגון הצבאי), אך

14 במהלך מבצע "חופש לעיראק" הפילו כוחות אמריקאיים 5,086 פצצות GBU 31 (במשקל 910 קילוגרם), 768 פצצות GBU 32 (במשקל 450 קילוגרם), ו-675 פצצות GBU 35 חודרות בונקרים (במשקל 450 קילוגרם). גרסה במשקל 225 קילוגרם פותחה אף היא, ונמצאת בשימוש במטוסי F-16 פלקון ו-F-15 איגל. הנתונים מופיעים ב-U.S. CENT. COMMAND AIR FORCES, ASSESSMENT AND ANALYSIS DIV., *Operation Iraqi Freedom: By the Numbers*, 11 (Apr. 30, 2003), www.globalsecurity.org/military/library/report/2003/uscentaf_oif_report_30apr2003.pdf.

משפרים את המיקוד בזכות שיגור בסביבה דלה באימים. אפילו כללי הפתיחה באש (ROE) עשויים להשפיע על רמת המיקוד.¹⁵ כללי הפתיחה באש, לדוגמה, עשויים לדרוש "זיהוי ודאי" (PID) לפני הפגיעה במטרה, או לחייב שימוש במערכות נשק מסוימות נגד מטרות ספציפיות, כגון אלו שנמצאות באזור עירוני מאוכלס.¹⁶ לסיווג המטרה המוצעת יש השפעה גדולה על כל תקיפה ממוקדת.¹⁷ מטרה יכולה להיות "מתוכננת" או "מיידית". קיומן של מטרות מתוכננות באזור הפעילות המבצעית ידוע מראש, והן מותקפות לפי פקודות מבצע אוויריות (ATO), לפי פקודות משימה או לפי תוכנית סיוע באש.¹⁸ מטרות שכאלה יכולות להיות "מתוזמנות" או "בהיכון". הראשונות הן מטרות שיותקפו במועד מסוים, לפי לוח זמנים שנקבע מראש, ואילו האחרונות ידועות כמטרות קיימות, אך נכללות בפקודת המבצע האווירית רק בתגובה להתפתחויות.

מטרות מיידיות אינן מזוהות (או נבחרות לתקיפה) מוקדם מספיק כדי להיכלל בתהליך הרגיל של זיהוי והפללת המטרות. מטרות כאלה הן "לא מתוכננות" או "לא צפויות" אומנם מטרות מיידיות מהסוג הראשון ידועות מראש, אך לא אותרו, וזהו או נבחרו לתקיפה בזמן, ולכן לא נכללו בתוכנית שהוגדרה מראש. מטרות מיידיות מהסוג השני, הלא-צפוי, הן המטרות שהתוקף לא היה מודע לקיומן, אך משזוהו, הן מיועדות לתקיפה משום שכל פגיעה בהן, השמדתן או נטרולן יתרמו להשלמת יעדי המערכה. מטרות מכל אחת מארבע הקטגוריות עשויות להצריך "טיפול מהיר". במקרה כזה התקפה מיידית היא חיונית "משום שהן מהוות (או עלולות להוות בקרוב) סכנה לכוחות ידידותיים, או משום שמדובר בהזדמנות קצרת מועד שתניב תועלת רבה".

15 ארצות הברית מגדירה כך את כללי הפתיחה באש: "ההנחיות שהנפיקה רשות צבאית מוסמכת לשם הגדרת התנאים והמגבלות המוטלים על כוחות ארצות הברית בעת ייזום ו/או המשך לחימה מול כוחות אויב". ראו DoD DICTIONARY, לעיל ה"ש 8. כללי הפתיחה באש נגזרים משיקולי מדיניות, מלשון החוק ומדרישות מבצעיות.

16 כך נכתב לדוגמה בכללי הפתיחה באש משנת 2003 של מפקדת כוחות היבשה המשולבת (בעיראק): "נדרש זיהוי ודאי (PID) לפני כל פתיחה באש. זיהוי ודאי פירושו ודאות סבירה שהמטרה המוצעת היא אכן מטרה צבאית לגיטימית. בהיעדרו של זיהוי ודאי, צרו קשר עם מפקד בכיר לשם קבלת החלטה". 101 INT'L & OPERATIONAL L. DEP'T, THE JUDGE ADVOC. GEN.'S LEGAL CTR. & SCH., U.S. ARMY, OPERATIONAL LAW HANDBOOK (2004).

17 ראו Joint Doctrine for Targeting, לעיל ה"ש 4, בפרק 1.

18 פקודת מבצע אווירית (ATO) מוגדרת כך: "שיטה המשמשת להטלת משימות ולהפצתן בין הגופים, בין היחידות הכפופות ובין סוכנויות הפיקוד והבקרה, לשם מימושן של גיחות עתידיות, של יכולות ו/או של פריסת כוחות לקראת השגת מטרות ומשימות ספציפיות. פקודה כזאת מספקת בדרך כלל הנחיות ספציפיות, ובהן אותות הקריאה, המטרות, סוכנויות הפיקוד וכדומה, כמו גם הוראות כלליות". פקודת משימה היא הנחיה "ליחידה מסוימת לבצע משימה מבלי לציין כיצד יש לבצעה". תוכנית סיוע באש כוללת "חיפוי אש ישיר על כוחות יבשתיים, ימיים, אמפיביים ועל כוחות מבצעיים מיוחדים בעת מילוי משימתם מעבר לקווי האויב, וכן את תצורות הקרב והאמצעים הדרושים לשם השגת יעדים טקטיים ומבצעיים". ראו DoD Dictionary, לעיל ה"ש 8.

מטרות כאלה נחשבות "הזדמנות קצרת מועד" אם הן ניידות (כמו במקרה של בכירי ההנהגה העיראקית), או אם האויב עשוי להשתמש בטכניקות של הסוואה, הסתרה והטעיה (CC&D) כדי לחמוק מגילוי.

איור 1: קטגוריות של מטרות¹⁹

היכולת לבצע תקיפה ממוקדת נגד מטרה מסוימת היא תמיד תלויה-סיטואציה. ועם זאת, ככלל, מטרות מתוכננות תורמות לביצוע מתקפה ממוקדת הרבה יותר ממטרות לא מתוכננות. בתוך הקטגוריות עצמן מטרות מתוכננות ולא מתוכננות עדיפות על פני מטרות בהיכון או מטרות לא צפויות, בהתאמה. מטבע הדברים, ככל שהטיפול במטרה צריך להיות מהיר יותר, כן קטנה האפשרות להעריך אותה או לתכנן את המתקפה, ולפיכך מצטמצמות גם אפשרויות התקיפה הזמינות (מערכות נשק, טקטיקות וכדומה).

כדי להשבית את האויב באמצעות פגיעה במטרות הללו, מספר גדל והולך של צבאות אימץ תהליכים ודוקטרינות של פיתוח בנק מטרות מבוסס-השפעה.²⁰ פיתוח מטרות מבוסס-השפעה – כזה שמתאפשר מלכתחילה רק הודות לקיומן של טכנולוגיות מיקוד כגון מודיעין, מעקב וסיור (ISR) מתקדמים, נשק מדויק וחמקנות – כרוך בפירוק מערכות האויב לשם זיהוי אותם רכיבים שהמתקפה עליהם תניב את

19 Joint doctrine for targeting, לעיל ה"ש 4, באיור I-2.

20 על מבצעים מבוססי השפעה (EBO), ראו David A. Deptula, Effects-based Operations: Change in the Nature of War (2001); U.S. Dep't of Def., Effects Based Operations Briefing (19 March 2003) (להלן: EBO Brief), www.defenselink.mil/news/Mar2003/g030318-D-9085.html, [https://www.airandspaceforces.com/PDF/DocumentFile/Documents/2005/EBO_crowder_031903.pdf]. על EBO והחוק, ראו Michael N. Schmitt, *Effects-based Operations and the Law of Aerial Warfare*, 5 Wash. U. Global Stud. L. Rev. 265 (2006).

התוצאה הטובה ביותר כפי שהוגדרה ביעדי המערכה.²¹ ניקח לדוגמה ניצול לרעה של תחנת שידור לשם הכוונה של פעילות צבאית. ההשפעה הרצויה תהיה נטרול השידורים הפוגעניים במקום הרס המבנה כולו. משום כך ייתכן שיהיה יעיל יותר לסגור זמנית את התחנה באמצעות הטלה של סיבי פחמן על קווי החשמל שמזינים אותה במקום להפציץ את התחנה כולה, במיוחד אם המפקד התוקף מתעתד להשתמש בתחנה למטרותיו שלו בתקופת השיקום שלאחר תום הסכסוך. לכן בהקשר של מבצעים מבוססי-השפעה, מיקוד הוא היכולת היחסית להבין את מערכות האויב ולבצע מתקפות יעילות ומדויקות נגד רכיבי המפתח שלהן.²² בסופו של דבר, המיקוד תלוי בראש ובראשונה ביעילות שבה מתבצע תהליך זיהוי והפללת המטרות.

איור 2: תהליך זיהוי והפללת המטרות²³

התהליך בן ששת השלבים מתחיל במפקד, שכן הוא קובע את מטרות המערכה ומחלק לכוחותיו הנחיות בהתאם. עם קבלת ההנחיות ניתן להתחיל בפיתוח בנק המטרות. בשלב זה נלמדות המערכות הצבאיות, הפוליטיות והכלכליות של האויב,

21 מבצעים מבוססי-השפעה מוגדרים כך: "פעולות הננקטות נגד מערכות האויב לשם השגת תוצאה ספציפית שתתרום ישירות למימוש היעדים הצבאיים והפוליטיים הרצויים. U.S. AIR FORCE, AIR FORCE DOCTRINE DOCUMENT 1, AIR FORCE BASIC DOCTRINE 98 (Nov. 17, 2003).

22 השפעה יכולה להיות ישירה (תוצאה מסדר ראשון של ההתקפה, כגון הרס מפיצוץ) או עקיפה (תוצאה מסדר שני או גבוה יותר, כגון השפעה שלילית על מורל האויב), ובין שהן ישירות או עקיפות, ההשפעות הללו עשויות להיערם או לחלחל. השפעות נערמות הן השפעות שמצטברות זו מעל זו לאורך זמן. המורל של האויב עשוי להישחק, לדוגמה, כשהוא נתון למתקפה לאורך זמן. לעומת זאת השפעות מחלחלות הן תוצאות עקיפות שמחלחלות מטה דרך מערכות האויב, ברוב המקרים מדרגי הפיקוד הגבוהים ביותר עד לדרגים הנמוכים ביותר. לדוגמה, נטרול של מרכז פיקוד ובקרה עשוי לזרוע בלבול בקרב היחידות שכפופות לו.

23 Joint Doctrine for Targeting, לעיל ה"ש 4, באיור C-3.

ונבחנים גם תת-הרכיבים שלהן ויחסי הגומלין ביניהן. ערכן של המטרות הפוטנציאליות מנותח כדי לקבוע את מידת הצורך לפגוע בהן לעומת מטרות אחרות, ומובאים בחשבון גורמים כמו המשפט ההומניטרי הביין-לאומי והוראות הפתיחה באש.

בשלב ההצטיידות בנשק נבחר אמצעי הלחימה שייעשה בו שימוש זמני בהתחשב בגורמים כגון זמינות, הסתברות הנזק (Pd)²⁴ הרצויה, השימוש הצפוי בכלי הנשק עם התמשכות הסכסוך והפוטנציאל לפגיעה מקרית ולנזק היקפי. בשלב זה מתוכננת גם עוצמת האש, ובמהלכו מותאמת מערכת נשק (פלטפורמת השיגור ואמצעי הלחימה עצמו) לנקודת הכיוון הספציפית.

ארבעת השלבים הראשונים מספקים את הבסיס לתכנון המשימה, כלומר קובעים את הפרמטרים לביצוע המתקפה. מתכנני המשימה מעריכים כיצד תזוהה המטרה תוך כדי תקיפה, קובעים את מיקומה המדויק של המטרה ובוחרים בטקטיקות תקיפה. לאחר ביצוע המתקפה מתבצע תחקיר כדי לקבוע אם נדרשת תקיפה חוזרת או תקיפה של מטרות אחרות.

שיפורים בטכנולוגיות, בדוקטרינה ובטקטיקות משפרים מצידם את תהליך זיהוי והפללת המטרות. וכך, ואין זה מפתיע, התוצאה היא סבירות גבוהה יותר למתקפה ממוקדת. בשנת 1991, במהלך מבצע "סופה במדבר" (מלחמת המפרץ), רק ב-8.8% מהתקיפות השתמשו בתחמושת ממוקדת.²⁵ לעומת זאת במבצע "כוח מאוחד" (ההפצצה של כוחות נאט"ו נגד הרפובליקה הפדרלית של יוגוסלביה) בשנת 1999 זינק הנתון לכדי שליש מכלל התחמושת שהוטלה.²⁶ כעבור שנתיים, במבצע "חירות מתמשכת" באפגניסטן, היה שיעור המיקוד 65%, ובשנת 2003, בימי מבצע "חופש לעיראק" הוא היה 68%.²⁷

לשכחות הגוברת של פעולות ממוקדות בסכסוכים של ימינו יש השלכות על ניהול פעולות איבה, וכמה מהן רלוונטיות במיוחד לפרשנותם וליישומם של עקרונות המשפט ההומניטרי הביין-לאומי. ראשית, ככל שהתקיפה ממוקדת יותר, כן גדל הסיכוי שתיפגע המטרה הנכונה. יתר על כן, דיוק מוגבר מאפשר שימוש במטען קטן יותר להשגת הסתברות הנזק הרצויה, ובכך גם מפחית את הסיכון לנזק היקפי ולפגיעה

²⁴ "הסתברות לנזק (Pd) מתייחסת לסיכוי הסטטיסטי (באחוזים או בשבר עשרוני) שהנזק בפועל יעמוד בקריטריונים שנקבעו עבור המטרה". U.S. AIR FORCE, AF PAMPHLET 14-210, INTELLIGENCE TARGETING GUIDE 59-60 (Feb. 1, 1998).

²⁵ William M. Arkin, Damian Durrant & Marianne Cherni, Greenpeace, On Impact: Modern Warfare and the Environment, A Case Study of the Gulf War 78 (June 1991). לסיכום מצוין של נושא המיקוד במערכה, ראו U.S. Dep't of Def., Report to Congress, Kosovo/Operation Allied Force After-Action Report (Jan. 31, 2000).

²⁶ ATO, KOSOVO ONE YEAR ON (Oct. 30, 2000), www.nato.int/kosovo/repo2000/conduct.htm; Herman L. Gilster, *Desert Storm: War, Time, and Substitution Revisited*, 10 AIRPOWER J. 82, 90 (1996); Michael Kelly, *The American Way of War*, ATL. MONTHLY, June 2002, at 16.

²⁷ *By the Numbers*, לעיל ה"ש 14.

מקריית. מיקוד גם מגביל את הצורך בתקיפות חוזרות (שמגבירות בהכרח את הסיכוי לפגיעה באזרחים), ומיקוד רב יותר מאפשר לתקוף גם מטרות שהיו בעבר מחוץ לתחום בשל הסבירות לנזק היקפי מופרז או לפגיעה מקריית. הדבר נכון שבעתיים כשמדובר במטרות עירוניות ובמטרות דו-שימושיות.²⁸ מאחר שמתקפות כאלה חפות לגמרי מנזק היקפי ומפגיעה מקריית רק לעיתים רחוקות, פתיחת מטרות נוספות לתקיפה מובילה מן הסתם לעלייה ניכרת בסכנת הפגיעה באוכלוסייה אזרחית. מנגד, הדגש על השגת תוצאות ולא רק על התשת האויב מצמצם את בנק המטרות, ובכך מפחית את הסיכוי לתקריות של נזק היקפי או של פגיעה מקריית. מכיוון שנדרש מספר קטן יותר של גיחות להשגת התוצאה הרצויה, פלטפורמות רבות יותר נשארות פנויות לתקיפת מטרות אחרות. מכאן שניתן להשלים את המערכה האווירית מהר יותר ולהביס את האויב מוקדם יותר, ולפחות תאורטית, תהיה לכך השלכה חיובית גם מנקודת המבט של רווחת האוכלוסייה האזרחית. ולבסוף, מיקוד רב יותר פירושו שהאויב פגיע יותר. באורח בלתי נמנע, כוחות האויב יחפשו שיטות ואמצעי לחימה כדי להתמודד עם פגיעותם. וכפי שנראה בהמשך, כמה מאמצעי ה"תיקון" הללו סותרים את עקרונות המשפט ההומניטרי הבין-לאומי.

מיקוד והמשפט ההומניטרי

הלוחמה הממוקדת מצטלבת (או שיש לה פוטנציאל לאינטראקציה) עם המשפט ההומניטרי הבין-לאומי בארבע נקודות מפתח: האיסור על מתקפה חסרת הבחנה; עקרון המידתיות; הדרישה לנזק אמצעי זהירות בזמן מתקפה; וגם מעל ושאר הפרות של מעמד מוגן. מיקוד מגביר לא פעם את הציות למשפט ההומניטרי הבין-לאומי, ועם זאת הוא יכול לשמש גם תמריץ לפרשנות מחודשת של לשון החוק או להפרתו.

מתקפה חסרת הבחנה

האיסור המפורש על מתקפות חסרות הבחנה מנוסח בסעיף 51.4 של הפרוטוקול הנוסף הראשון:

התקפות חסרות הבחנה אסורות. התקפות חסרות הבחנה הן: (א) אלה שאינן מכוונות נגד מטרה צבאית מסוימת; (ב) אלה הנוקטות שיטת לוחמה או אמצעי לוחמה שלא ניתן לכוונם נגד מטרה צבאית מסוימת; או (ג) אלה הנוקטות שיטת לוחמה או אמצעי לוחמה שלא ניתן להגביל את השפעותיהם כנדרש על פי פרוטוקול זה; ושלכן מטבען, בכל אחד

28 מטרה דו-שימושית נועדה לשימוש אזרחי וצבאי כאחד, כגון מפעל שמייצר מוצרים אזרחיים וצבאיים גם יחד, או נמל תעופה אזרחי שמשרת גם מטוסים צבאיים.

מזן המקרים, הן פוגעות במטרות צבאיות ובאזרחים או באובייקטים אזרחיים ללא הבחנה.

אם כן, על פי תת-סעיף (א), המשפט ההומניטרי הביין-לאומי אוסר על שימוש חסר הבחנה בנשק, ואילו תת-סעיפים (ב) ו-(ג) אוסרים על שימוש בנשק חסר הבחנה. המשפט ההומניטרי הביין-לאומי המנהגי כולל גם הוא ללא ספק איסורים דומים.²⁹ על פי תת-סעיף (א), חובה על התוקף לכוון למטרות צבאיות בלבד. ובמילים אחרות, התוקף אינו רשאי לירות לתוך אזור שכולל גם מטרות צבאיות וגם אזרחים (או אובייקטים אזרחיים) ללא קשר למקום הפגיעה של אמצעי הלחימה. מקרה קלאסי כזה הוא טילי הסקאד העיראקיים ששוגרו אל עבר אזורים צפופי אוכלוסין בישראל בימי מלחמת המפרץ ב-1991. אף על פי שהאזורים כללו בתוכם גם מטרות צבאיות, העיראקים לא עשו כל מאמץ לכוון אך ורק אל המטרות הללו.³⁰ המקרה המסוים הזה שונה תאורטית ממתקפה ישירה על אזרחים או על אובייקטים אזרחיים תוך כדי הפרת סעיפים 48, 51.2 ו-52.1 של הפרוטוקול הנוסף הראשון ושל המשפט ההומניטרי הביין-לאומי המנהגי.³¹ כאן המחשבה הפלילית הנדרשת בחוק איננה הכוונה לפגוע באזרחים, אלא "התעלמות רשלנית" מתוצאות המתקפה.³² ואולם בפועל שני האיסורים מתמזגים לא פעם. לדוגמה, בית הדין הפלילי הביין-לאומי ליוגוסלביה לשעבר (ICTY; ערכאת המשפט) קבע בפסק דין גאליץ' כי "התקפות שפוגעות באזרחים או באובייקטים אזרחיים ללא הבחנה עשויות להיחשב מתקפה ישירה נגד אזרחים".³³ יחסו של תקנון בית הדין הפלילי הביין-לאומי לאחריות הפלילית עקיב לחלוטין. סעיף 30 קובע כי בהקשר של תוצאת פעולה כלשהי, כוונה וידיעה מתפרשות כמודעות לכך "שתרחש [התוצאה] כחלק ממהלך האירועים".³⁴ למיקוד יש קשר ראייתי בלבד לאיסור על שימוש בנשק מונחה ללא הבחנה. ליתר דיוק, ככל שיכולות המיקוד של התוקף גדולות יותר, כך הופך הטיעון שפגיעה

29 ראו לדוגמה JEAN-MARIE HENCKAERTS & LOUISE DOSWALD-BECK, CUSTOMARY INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW chs. 3, 20 (2005) (להלן: CIHL).

30 כוונתם לא הייתה לפגוע במטרות צבאיות ישראליות אלא לגרור את ישראל לתוך הסכסוך, ובכך לפזר את הקואליציה שכללה גם כמה ממדינות ערב.

31 ראו דיון להלן.

32 YORAM DINSTEIN, THE CONDUCT OF HOSTILITIES UNDER THE LAW OF INTERNATIONAL ARMED CONFLICT 117 (2004).

33 Prosecutor v. Galić, IT-98-29-T, Judgment, ¶ 57 (Int'l Crim. Trib. for the Former Yugoslavia Dec. 5, 2003). בדומה לזה, בעת תחקיר ההפצצות של נאט"ו נגד יוגוסלביה ציין הפאנל שחיבר את הדוח הסופי של ICTY שהוגש לתובע את ההתעלמות הרשלנית כאמת המידה הרלוונטית כשדחק בתביעה שלא להגיש כתבי אישום. OFF. OF THE PROSECUTOR, INT'L CRIM. TRIB. FOR THE FORMER YUGOSLAVIA, FINAL REPORT TO THE PROSECUTOR BY THE COMMITTEE ESTABLISHED TO REVIEW THE NATO BOMBING CAMPAIGN AGAINST THE FED. REP. OF YUGOSLAVIA (June 13, 2000), reprinted in 39 INT'L LEGAL MATERIALS 1258 (2000).

34 Rome Statute of the International Criminal Court, לעיל ה"ש 1, בעמ' 1309.

באזרחים או באובייקטים אזרחיים היא התעלמות רשלנית, לטיעון משכנע יותר. נניח לדוגמה שקיימת מטרה צבאית בתוך אזור מאוכלס. יהיה קשה מאוד לטעון שאמצעי לחימה אשר נפל בטווח סבירות השגיאה המעגלית נורה ללא הבחנה אם אין ראיות נוספות להתעלמות רשלנית. במקום זה סביר יותר להניח שהתקרית תסווג כעניין של מידתיות (ראו דיון בהמשך). לעומת זאת אם אמצעי הלחימה נפל הרחק מחוץ לטווח של סבירות השגיאה המעגלית, אזי סביר יותר להסיק שהמתקפה לא כוונה מלכתחילה אל המטרה הצבאית המדוברת, ולכן, עובדתית, תוקפים שמשתמשים בנשק ממוקד יתקשו להגן על עצמם מפני טענות על תקיפה חסרת הבחנה יותר מאלו שמשתמשים באמצעי לחימה אחרים. בדומה לזה, תוקפים שמשתמשים בטכנולוגיות מתקדמות של מודיעין, מעקב וסיור יתקשו הרבה יותר לשכנע אחרים שפגיעה באזרחים ובאובייקטים אזרחיים הייתה מקרה של טעות בזיהוי ולא אקט חסר הבחנה שנובע מרשלנות (או שבוצע בכוונה תחילה).

עדות לכך ניתן למצוא בכיקורת שנמתחה על כמה מהתקיפות האוויריות של השנים האחרונות. לדוגמה, השימוש בפצצות מצרר ליד אזורים מיושבים גוררת תדיר גינוי כאקט רשלני (כמו גם חסר הבחנה כשלעצמו). בדומה לזה, במהלך "מבצע כוח מאוחד" הואשמו הכוחות פעמים רבות בהתעלמות רשלנית אם בעת תכנון המתקפה (בשל הסתמכות על מידע לא אמין, לדוגמה) ואם בבחירת הטקטיקה (כמו תקיפה מגובה רב).³⁵ טענות דומות צצו שוב גם בימי מבצע "חופש לעיראק", במיוחד סביב המערכה להפלת המשטר ולשימוש בארטילריה באזורים מיושבים.³⁶ אירועים כאלה רחוקים מאוד מירי הסקאדים המובהק וחסר ההבחנה בימי מלחמת המפרץ, בשנים 1990–1991.

סוג נוסף של התקפה חסרת הבחנה המצוטט בסעיף 51.4 הוא השימוש בנשק חסר הבחנה. בשנת 1996 קבע בית הדין הבין-לאומי לצדק (ICJ) שהאיסור על שימוש בכלי נשק חסרי הבחנה הוא "קרדינלי".³⁷ כלי נשק חסרי הבחנה אי אפשר לכוון במהימנות רבה אל עבר מטרה צבאית (דוגמה לכך היא טילי V2 של גרמניה — V הוא קיצור של *Vergeltung*, כלומר תגמול או נקמה — בימי מלחמת העולם השנייה),³⁸ או שלא ניתן לשלוט בהשפעה שלהם (נשק ביולוגי, לדוגמה, משום שהוא

35 בהתקפות על הגשר מעל ערוץ ג'רדליצה, על השיירה בג'קובה, על כלא דובראבה ועל קורישה. ראו לדוגמה, *Civilian Deaths in the NATO Air Campaign*, HUM. RTS. WATCH (Feb. 2000), <https://www.hrw.org/reports/2000/nato/>. AMNESTY INT'L, "COLLATERAL DAMAGE" OR UNLAWFUL KILLINGS? VIOLATIONS OF THE LAWS OF WAR BY NATO DURING OPERATION ALLIED FORCE (June 2000), <https://www.amnesty.org/en/documents/eur70/018/2000/en/>.

36 *Off Target*, לעיל ה"ש 9.

37 Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, 1996 I.C.J. 226, ¶ 78 (July 8).

38 זוהי הדוגמה המצוטטת בפרשנות הרשמית של ICRC על הפרוטוקול הנוסף הראשון: INT'L COMM. OF THE RED CROSS, COMMENTARY ON THE ADDITIONAL PROTOCOLS OF 8 JUNE 1977

מכיל זיהום שעלול להתפשט באורח בלתי נשלט מלוחמים לאזרחים). שאלת המיקוד רלוונטית במיוחד לכלי נשק מהסוג הראשון, שהרי השאלה אם ניתן "לכוון" אמצעי לחימה כראוי תלויה במישרין בטכנולוגיה הצבאית.

קחו לדוגמה את ההפצצות האוויריות בימי מלחמת העולם השנייה. לפצצות שהטילו מטוסי ה-B-17 הייתה סבירות שגיאה מעגלית של כקילומטר (3,300 רגל); כדי להסב הסתברות גבוהה לנזק מול מטרה נקודתית נדרשו כ-1,500 גיחות שבהן הוטלו 9,000 פצצות.³⁹ מכיוון שאפילו בפצצות הלא מונחות של ימינו סבירות השגיאה המעגלית היא רק שבריר מהנתון הזה, הרי שמערכת נשק שבה סבירות שגיאה מעגלית של יותר מ-3,000 רגל תיחשב בוודאות נשק חסר הבחנה. ככל שרמת המיקוד עולה, פרשנות המשפט "שאינן מכוונות נגד מטרה צבאית מסוימת" מסעיף 51.4 הופכת להיות תובענית וקשה יותר ליישום על ידי המתקיף.

מידתיות

נקודת מפתח שנייה במשפט ההומניטרי הבין-לאומי שתושפע כנראה משכיחותה הגוברת של הלוחמה הממוקדת היא המידתיות. עיקרון זה, שהוסדר בסעיפים 51.5(b) ו-57.2(iii)(a) של הפרוטוקול הנוסף הראשון, והוא ללא ספק היבט של המשפט ההומניטרי הבין-לאומי המנהגי, אוסר על התקפה חסרת הבחנה "שניתן לצפות כי תגרום אובדן נלווה של חיי אזרחים, פגיעה נלווית של אזרחים, נזק נלווה לאובייקטים אזרחיים, או שילוב של כל אלה, אשר יהיו מופרזים ביחס ליתרון הצבאי הקונקרטי והישיר הצפוי".⁴⁰ כל הפרה כזאת תהיה פשע מלחמה על פי תקנון בית הדין הפלילי הבין-לאומי.⁴¹ חשוב להבין שעקרון המידתיות הוא מגבלה שמושתתת על כל מתקפה נוסף על העיקרון שמגביל אותה לפגיעה בלוחמים ובמטרות צבאיות בלבד.

TO THE GENEVA CONVENTIONS OF 12 AUGUST 1949 ¶ 1958 (Yves Sandoz, Christophe Swinarski & Bruno Zimmermann eds., 1987), (להלן: COMMENTARY).

39 EBO BRIEF, לעיל ה"ש 20. למשל, בימי מבצע "קובריה", שהיה חלק מהמערכה בנורמנדי, הטילו כוחות האוויר האמריקאיים 14,600 פצצות במשקל 225 קילוגרם על דיוויזיה גרמנית אחת והשמידו 66 טנקים ו-11 תותחים כבדים. לעומת זאת בימי "סופה במדבר" הטילו הכוחות האמריקאיים 9,800 טילים מונחים והשמידו 2,500 טנקים, ארטילריה כבדה ונגמ"שים — יחס גבוה פי 50 של פצצות מול מטרות שהושמדו מכפי שהיה במבצע "קובריה". Robert A. Pape, *Hit or Miss: What Precision Air Weapons Do, Precisely*, FOREIGN AFF., 163 (2004).

40 כלל 14 ל-CIHL, לעיל ה"ש 29; *Nuclear Weapons case*, לעיל ה"ש 37, בעמ' 587 (דעת מיעוט של השופט היגינוס). סעיפים 57(2)(iii)(a) ו-1(b) שבים ומדגישים את האיסור בהקשר של נקיטת אמצעי זהירות בעת מתקפה.

41 ICC Statute, לעיל ה"ש 34, ס' 8(2)(iv)(b). התקנון מוסיף למילת התואר "מופרזים" את המילה "בבירור", ולמונח "יתרון צבאי" הוא מוסיף את המילה "ממשי", ובכך מדגיש הן את הצורך בבהירות והן את חשיבותה של הימנעות מהערכה של כל מתקפה כאילו היא עומדת בפני עצמה.

עקרון המידתיות מיושם לעיתים קרובות בצורה שגויה. במקרים מסוימים, לדוגמה, די בגודל הנזק ההיקפי והפגיעה המקרית כדי שהמבקרים יגנו את התקיפה כלא מידתית. ואולם, היקף הנזק והפגיעה רלוונטיים רק ליתרון הצבאי שצפוי להניב שיגור המתקפה. אמת המידה היא שימוש "מופרז" בכוח (ערך השוואתי), ולא שימוש "נרחב" (ערך מוחלט).

מלבד מקרים של שימוש לרעה קיימים אתגרים בפרשנות החוק הן להלכה והן למעשה. עד כמה בטוח צריך להיות התוקף במידת הנזק ההיקפי והפגיעה המקרית כדי לקבוע ש"ניתן לצפות" אותם? מהי המשמעות בפועל של הביטוי יתרון צבאי "קונקרטי וישיר"? עד כמה "צבאי" צריך להיות היתרון כדי שיתפרש ככזה? וחשוב מכול, האם בכלל אפשר להשוות בין ערכים שונים (נזק אזרחי ויתרון צבאי), בוודאי לאורך תקופה ארוכה, במצבי לחימה שונים ובין תרבויות שונות?

מיקוד משפיע על הסוגיות המתמשכות הללו אך ורק אם הוא הופך את הנזק לסביר יותר או פחות, ובכך משפיע על קביעת המידתיות (ככל שנפרש אותה). גורמים שונים תורמים לנזק היקפי ולפגיעה מקרית – ידע חלקי או שגוי על המטרה, אי-יכולת לצפות מראש את השפעת המתקפה על האזרחים, חוסר דיוק, אי-יכולת למדוד במדויק את הכוח המופעל כדי שלא ייעשה בו שימוש מופרז ופגיעה חוזרת במטרה משום שאי אפשר היה לקבוע בוודאות אם היא נוטרלה כנדרש. מיקוד משפר את "איכות" המתקפה בכל אחד מההיבטים שצוינו לעיל. המודיעין, המעקב והסיוור שעליהם מסתמך המיקוד מאפשרים לתוקף להבין טוב יותר את המטרה, את השפעתה הצפויה של הפגיעה על האוכלוסייה האזרחית ואת הצורך בתקיפה חוזרת. רכיב הדיוק החיוני למיקוד מטפל כמובן בחוסר הדיוק, וכפי שכבר צוין לעיל, ככל שהפגיעה מדויקת יותר, כן פוחתת עוצמת האש הדרושה להשגת הסתברות הנזק הרצויה. ולבסוף, ככל שמיקוד הפגיעה גדול יותר, גוברת הוודאות למימוש היתרון הצבאי הצפוי, ומצטמצם במידה ניכרת חוסר הוודאות הפנימי הטמון בחישובי המידתיות. לכן גם אם על פי חוק אין קשר ישיר ומובהק בין המיקוד לבין עקרון המידתיות, הקשר שריר וקיים הלכה למעשה.

יתר על כן, השוואה בין ערכים שונים דורשת הערכה סובייקטיבית. ההבנה הסובייקטיבית של שימוש מופרז בכוח מושפעת בפועל (ולא על פי חוק) מיכולות המיקוד הקיימות. במילים אחרות, ככל שיכולותיו של התוקף להימנע מנזק היקפי ומפגיעה מקרית גדולות יותר, ייבחנו פעולותיו בעין ביקורתית יותר, הן מצד כוחותיו של התוקף עצמו והן מצד אחרים. בימי מבצע "חופש לעיראק" לדוגמה כוחות אמריקאיים יצרו מודל ממוחשב בניסיון "לקבוע את סוג הנשק, את המרעום, את זווית ההתקפה ואת שעת היום שיבטיחו השפעה מרבית על המטרה ומינימום נפגעים אזרחיים".⁴² כשהמודל הממוחשב העריך שהמתקפה תעלה בשלושים או יותר נפגעים

42 Off Target, לעיל ה"ש 9, בעמ' 19.

אזרחיים, נדרש אישור של שר ההגנה כדי להוציא את המשימה לפועל.⁴³ אף שאין בחוק דרישה כלשהי לקבלת אישור בדרג גבוה כשצפוי שהנזק ההיקפי או הפגיעה המקרית יהיו גדולים, הכירה ארצות הברית באפשרות שדווקא בשל יכולות המיקוד שלה היא תישפט לחומרה במקרה של גרימת נזק לאזרחים ולרכוש. סוגיה נוספת שקשורה בעקיפין לעקרון המידתיות ולמיקוד כרוכה בשימוש באזרחים או באובייקטים אזרחיים כמגן אנושי, נוהג המכונה גם "שימוש-נגד במטרות".⁴⁴ במהלך מבצע "חופש לעיראק" אילצו כוחות הצבא העיראקיים אזרחים, כולל נשים וילדים, לשמש עבורם מגן אנושי. ואם לא די בכך, הם ניצלו לטובתם נוכחות של אזרחים, למשל כשהצמידו את כלי רכבם למכוניות אזרחיות בכל פעם שהבחינו במסוקי תקיפה של הקואליציה מרחפים מעליהם.⁴⁵ האם העובדה שהאויב

Bradley Graham, *U.S. Moved Early for Air Supremacy*, WASH. POST, July 20, 2003, 43
[https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2003/07/20/us-moved-early-for-air-](https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2003/07/20/us-moved-early-for-air-supremacy/366576c0-d064-4ee8-a9ed-9efeaf1c0740)

Off Target, עשרים מטרות כאלה נפגעו; [supremacy/366576c0-d064-4ee8-a9ed-9efeaf1c0740](https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2003/07/20/us-moved-early-for-air-supremacy/366576c0-d064-4ee8-a9ed-9efeaf1c0740). לעיל ה"ש 9, בעמ' 20. על פי ארגון משמר זכויות האדם, ההליך הזה "הוכיח את עצמו" ברוב המקרים, שכן "ההפצה מן האוויר הסתכמה בהשפעה שלילית מינימלית בלבד על האוכלוסייה האזרחית"; שם.

שימוש-נגד במטרות נועד "למנוע או לסכל גילוי, אפיון, השמדה, והערכת מצב לאחר התקיפה". DEF. INTEL. AGENCY, SADDAM'S USE OF HUMAN SHIELDS AND DECEPTIVE SANCTUARIES: SPECIAL BRIEFING FOR THE PENTAGON PRESS CORPS (Feb. 26, 2003), www.defenselink.mil/news/Feb2003/g030226-D-9085M.html, 44

Todd S. Purdum, *Night Time Ambush in Iraqi City*, N.Y. TIMES, Apr. 5, 2003, at 1; Dexter Filkins, *In the Field Choosing Targets: Iraqi Fighters or Civilians? Hard Decision for Copters*, N.Y. TIMES, Mar. 31, 2003, at 5. שימוש-נגד כזה נעשה לא פעם גם באובייקטים אזרחיים. הכוחות העיראקיים מיקמו ציוד צבאי וחיילים בתוך מבנים אזרחיים או סמוך אליהם. כבסיסי פעולה הם בחרו בין השאר באתרים מוגנים במיוחד כמו בית החולים הכירורגי אל-נסרייה, בית החולים לילודות של הסהר האדום בבגדאד, מסגד האימאם עלי בנג'ף ומסגד אבו חניפה. *Off Target*, לעיל ה"ש 9, בעמ' 72-73. במהלך הקרב על פלוג'ה השתמשו המורדים למטרה זו בשישים מתוך מאה המסגדים ובשלושה מהמוסדות הרפואיים בעיר. Force & Multi-National Corps-Iraq, *Telling the Fallujah Story to the World* (Nov. 20, 2004) (briefing slides) (on file with author). אף שאין קיימת במשפט ההומניטרי הבין-לאומי הוראה מפורשת האוסרת על שימוש באובייקטים אזרחיים כמגן אנושי, פעולה כזאת מפירה את הדרישה שנקבעה בסעיף 58 של הפרוטוקול הנוסף הראשון, ולפיה כל הצדדים בסכסוך "יפעלו להוציא את האוכלוסייה האזרחית, אזרחים יחידים ואובייקטים אזרחיים שבשליטתם מקרבתן של מטרות צבאיות; יימנעו מלמקם מטרות צבאיות בתוך אזורים צפופי אוכלוסין או סמוך להם; [1] ינקטו אמצעי זהירות נדרשים אחרים כדי להגן על האוכלוסייה האזרחית, על אזרחים יחידים ועל אובייקטים אזרחיים שבשליטתם כנגד הסכנות הנובעות מפעולות צבאיות" אם כי רק "במידה המרבית שניתן". ראו גם CIHL, לעיל ה"ש 29, בפרק 6. השימוש העיראקי במטרות מוגנות הפר בבירור גם סעיפים אחרים של המשפט ההומניטרי הבין-לאומי. סעיף 19 באמנת זנבה הראשונה קובע כי "על הרשויות האחראיות להבטיח... [ש]יחידות ומוסדות רפואיים ימוקמו, במידת האפשר, באופן שלא יסכן את ביטחונם במקרה של מתקפות נגד מטרות צבאיות". Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick, in *Armed Forces in the Field* art. 3, Aug. 12, 1949, *reprinted in* Schindler, 1, בעמ' 16

מפר את המשפט ההומניטרי הבין-לאומי פוטרת את התוקף מהצורך לכלול את אותם מגינים אנושיים בחישובי המידתיות שלו?⁴⁶ אם כן, תיתכן בחירה לתקוף את המטרה באמצעי לחימה ממוקד הרבה פחות מכפי זה שהיה ננקט לו היו המגינים האנושיים נתפסים כפגיעה מקרית.

התשובה תלויה בשאלה אם השימוש במגינים אנושיים נעשה מרצונם או בכפייה.⁴⁷ מגינים אנושיים מרצון משתתפים ישירות בפעולות האיבה בניסיונם להגן על מטרה צבאית תקפה. ואכן, במונחים מעשיים, הם עשויים לשמש הגנה יעילה הרבה יותר מכל כלי נשק, שכן כוחות מתקדמים יכולים להתמודד על נקלה עם הגנות קרקעיות, אך מעטות הן הדמוקרטיה שיוכלו להתמודד עם ההשלכות הפוליטיות השליליות במקרה של הרג המוני של אזרחים שישודר ברחבי העולם כמעט בזמן אמת. כפי שנקבע בסעיף 51.3 לפרוטוקול הנוסף הראשון, המשפט ההומניטרי הבין-לאומי מעניק לאזרחים הגנה מפני מתקפה, "אלא אם, ולמשך אותו זמן שבו הם משתתפים ישירות במעשי איבה"⁴⁸ יהיה מגוון לטעון שניתן לפגוע בהם ישירות, ובה בעת לכלול אותם בחישובי המידתיות. לפיכך במקרים כאלה השימוש במערכות נשק ממוקדות פחות, שמניבות פגיעה מקרית רבה יותר, עשוי להיות מוצדק, אלא אם כן המגינים האנושיים שפועלים מרצון עומדים בקריטריונים של אזרחים מוגנים. מנגד, אם אזרחים אולצו לפעול כמגינים אנושיים, או אם האויב מנצל במכוון את קרבנם של אובייקטים אזרחיים כדי לסכל מתקפה, האזרחים והאובייקטים האזרחיים שומרים על מעמדם המוגן, ויש להביא אותם בחשבון בחישובי המידתיות. סעיף

459 (להלן: GCI). הפרוטוקול הנוסף הראשון אינו משתמע לשתי פנים: הוא קובע בסעיף 12.4 כי "בשום נסיבות שהן לא ישמשו יחידות רפואה למיגון מטרות צבאיות מפני התקפה", וסעיף 53(b) מעניק הגנה דומה גם ל"מונומנטים היסטוריים, יצירות אומנות או מקומות פולחן שהם המורשת התרבותית או הרוחנית של עמים" שם. ראו גם Regulations Respecting the Laws and Customs of War on Land, annexed to Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War on Land art. 27, Oct. 18, 1907, reprinted in Schindler (להלן: HVR). תקנות האג בקשר לדינייה ולמנהגיה של המלחמה ביבשה, נספח לאמנה (IV) בדבר הדינים והמנהגים של מלחמה ביבשה, 18 באוקטובר 1907, סעיף 27, הודפס מחדש ב-Schindler, שם, עמ' 55, (להלן: HVR).

46 סעיף 51.7 לפרוטוקול הנוסף הראשון אוסר על "שימוש בנוכחות של אוכלוסייה אזרחית או של אזרחים יחידים או בתנועותיהם כדי להעניק חסינות מפני פעולות צבאיות לנקודות או לאזורים מסוימים, בפרט בניסיונות למגן מטרות צבאיות מפני התקפות, או למגן, לקדם או לסכל פעולות צבאיות", איסור מנהגי ללא צל של ספק. על טבעו המנהגי של האיסור ראו CIHL, לעיל ה"ש 29, בס' 97. ראו גם ICC Statute, לעיל ה"ש 34, בס' 8.2(xxxiii)(b).

47 לדיון בנושא, ראו Michael N. Schmitt, *Targeting and Humanitarian Law: Current Issues*, 59 ISR. Y.B. ON HUM. RTS. (2003).

48 ככלל, ראו Michael N. Schmitt, *Humanitarian Law and Direct Participation in Hostilities by Private Contractors or Civilian Employees*, 5 CHI. J. INT'L L. 511 (2005); Michael N. Schmitt, "Direct Participation in Hostilities" and 21st Century Armed Conflict, in CRISIS MANAGEMENT AND HUMANITARIAN PROTECTION: FESTSCHRIFT FÜR DIETER FLECK 505 (Horst Fischer et al. eds., 2004).

51.8 לפרוטוקול הנוסף הראשון מתייחס לסוגיה במישרין: "כל הפרה של איסורים אלה [כולל האיסור על שימוש במגינים אנושיים] לא תשחרר את הצדדים לסכסוך מחובותיהם המשפטיות לאוכלוסייה האזרחית ולאזרחים..." זו עמדה שאימצו מדינות רבות, ובהן ארצות הברית, בהנחיות שלהן לכוחות הצבא.⁴⁹

אמצעי זהירות במתקפה

התחום היחיד שלמיקוד יש בו משמעות משפטית ישירה קשור לאמצעי זהירות בעת מתקפה. סעיף 57 לפרוטוקול הנוסף הראשון קובע את הדרישות:

2. בנוגע להתקפות, יינקטו אמצעי הזהירות האלה:

(א) אלה המתכננים או המחליטים על התקפה:

(i) יעשו כל דבר בר ביצוע כדי לוודא כי המטרות העומדות להיות מותקפות אינן אזרחים או אובייקטים אזרחיים, וכי הן אינן נתונות להגנה מיוחדת אלא הן מטרות צבאיות במשמעות פסקה 2 של סעיף 52, ושהוראות פרוטוקול זה אינן אוסרות להתקיפן; (ii) ינקטו את כל אמצעי הזהירות בני הביצוע בבחירת האמצעי ושיטות ההתקפה כדי למנוע, ולפחות לצמצם, אובדן נלווה של חיי אזרחים, פגיעה נלווית לאזרחים ונזק נלווה לאובייקטים אזרחיים; (iii) יימנעו מלהחליט בכל התקפה שניתן לצפות כי תגרום אובדן נלווה של חיי אזרחים, פגיעה נלווית של אזרחים, נזק נלווה לאובייקטים אזרחיים או שילוב של כל אלה, אשר יהיו מופרזים ביחס ליתרון הצבאי הקונקרטי והישיר הצפוי;

3. כאשר אפשרית הבחירה מתוך כמה מטרות צבאיות להשגת יתרון צבאי דומה, המטרה שתיבחר תהיה זו שניתן לצפות כי תקיפתה תגרום את הסכנה הקטנה ביותר לחיי אזרחים ולאובייקטים אזרחיים.

49 על פי מדריך חיל האוויר של ארצות הברית *Air Force Operations and the Law*, "אמות המידה להתנהגות נאותה צריכות לחול באופן שווה על התוקף ועל המתגונן. במילים אחרות, האחריות למזעור הנזק ההיקפי לאוכלוסייה אזרחית שאינה מעורבת ישירות במאמץ המלחמתי משותפת לתוקף ולמגן, ואומה המשתמשת באוכלוסייה האזרחית שלה כדי להגן על כוחותיה הצבאיים מפירה את דיני המלחמה בספנה את חיי האזרחים שמאחוריהם היא מסתרת... ועם זאת על מציבי המטרות ועל היועצים המשפטיים לשקול את הצורך לפגוע במטרה ספציפית, את התוצאות הצפויות לעומת הנזק ההיקפי המשוער, וכך את הדרכים למזעור הנפגעים האזרחיים, במידת האפשר". DEP'T OF THE AIR FORCE, JUDGE ADVOC. GEN.'S DEP'T, AIR FORCE. OPERATIONS AND THE LAW 293 (2002). ראו גם הדיון ב-JOINT DOCTRINE FOR TARGETING-24, לעיל ה"ש 4, A-2-A-3, וגם ב-U.S.A.F., INTELLIGENCE TARGETING GUIDE-24, לעיל ה"ש 24, A4.2.1.2.

שימו לב שהניסוח מותאם להקשר: "כל דבר הוא בר ביצוע", "כל אמצעי הזהירות הם בני ביצוע", "שניתן לצפות", "מתברר" וגם "אלא אם הנסיבות אינן מתירות זאת". הטכנולוגיה הזמינה לתוקף היא שתקבע אם הפעולה ריאלית, אם ניתן לצפות את תוצאותיה, אם מתברר שמהו השתנה, או אם הנסיבות מתירות אותה. במילים אחרות, נטל הזהירות המשפטית מונח על כתפיהם של שני הצדדים הלוחמים, ומה שקובע אותו הוא סך הנכסים הממוקדים שברשותם, עובדה ש-ICRC הדגיש בפרשנותו הרשמית לסעיף.⁵⁰

אם כן, נשאלת השאלה אם מוטלת חובה על מדינות לרכוש מערכות ממוקדות — נכסי מודיעין, מעקב וסיור לצד מערכות נשק — שיאפשרו להן להוציא לפועל מתקפות ממוקדות. התשובה היא לא. אומנם ייתכן שזו חובה מוסרית לרכוש טכנולוגיות ממוקדות, כל מדינה לפי יכולותיה הפיננסיות, אך זו בראש ובראשונה שאלה של מדיניות לאומית, גם כאשר טכנולוגיות במחיר סביר עשויות להציל אזרחים רבים ולמנוע נזקים רחבי היקף לאובייקטים אזרחיים. המגבלה היחידה על שיקול דעתה של מדינה בנושא רכישת טכנולוגיות חדשות היא האיסור הגורף על הצטיידות בכלי נשק חסרי הבחנה מטבעם.⁵¹

אשר לאמצעי הזהירות הספציפיים שנדרש התוקף לנקוט, ההיתכנות של אימות המטרה תלויה בנכסי המודיעין, במעקב ובסיור, וכפי שנאמר לעיל, שלושתם חיוניים לפיתוח יכולות מיקוד. למדינות רבות (וגם לארגונים כמו נאט"ו) יש נכסים רחבי היקף בתחום המודיעין, המעקב והסיור. האם עליהן להשתמש בכולם לפני שיצאו למתקפה? אם לוויין, לדוגמה, יכול לצלם מטרה פוטנציאלית, האם חובה על התוקף להשיג תמונות לוויין?

לא בהכרח. הפרשנות של ICRC בסוגיה זו קובעת כי אמת המידה הנדרשת היא שקלול "שנובע משכל ישר ונעשה בתום לב. על הצד שיוצא למתקפה להשתמש באמצעי הזיהוי הדרושים בזמן כדי לחוס על האוכלוסייה עד כמה שאפשר".⁵² הטקסט הצרפתי המקורי תומך אף הוא בפרשנות הזו: "tout ce qui est pratiquement possible". וזו גם העמדה שנקטה בריטניה בהצהרה שפרסמה עם אשרור הפרוטוקול הנוסף הראשון: "חובה על מפקדי צבא ועל כלל האחראים לתכנון מתקפות, לקבלת החלטות בעניינן או לשיגורן להכריע בעניין זה על סמך הערכת המידע שהתקבל מכל המקורות הזמינים שעמדו לרשותם בזמן הרלוונטי".⁵³

כמו חלק ניכר מהמשפט ההומניטרי, גם אמת המידה שבסעיף 57.2(a)(i) היא תלוית-הקשר. ובמילים אחרות, מה היה עושה תוקף סביר באותן הנסיבות, או

50 COMMENTARY, לעיל ה"ש 38, בפס' 2199.

51 כפי שכבר צוין לעיל, זו אמת מידה שמתפתחת בד בבד עם ההתקדמות הטכנולוגית בנושא המיקוד.

52 COMMENTARY, לעיל ה"ש 38, בפס' 2198.

53 UNITED KINGDOM, Reservations and Declarations Made on Ratification, Corrected Letter of 18 June 1998, ¶ I(c), *reprinted in* Schindler, בעמ' 815–816.

בנסיבות דומות. גורמי ההכרעה עשויים לכלול סוגיות כמו הזמן הדרוש לאיסוף ולעיבוד המידע הנוסף, הסיכוי שהמידע יסיר כל ספק, הצבת דרישות סותרות או מתחרות ממערכת המודיעין, המעקב והסיוור והסיכון למערכת ולמפעיליה.

הפרשנות מתייחסת מפורשות ללוחמה ממוקדת ודורשת לנקוט כל אמצעי זהירות אפשרי בבחירת שיטות הלוחמה (הטקטיקות) או האמצעים (מערכות הנשק).⁵⁴ כמו הדרישה לעשות כל שניתן כדי לאמת את המטרה, גם הדרישה לבחור במתקפה ממוקדת איננה מוחלטת, גם כשהמיקוד זמין מיידית ועשוי להפחית את הסיכון לנזק היקפי ולפגיעה מקרית. לדוגמה, אין בסיס לטענות על "התפתחותה של נורמה מנהגית להשתמש בנשק ממוקד בסביבה עירונית",⁵⁵ או לקביעה שעל מדינות המחזיקות בנשק ממוקד להשתמש בו תמיד.⁵⁶

במקום זה "השכל הישר ותום הלב" חייבים לנצח. מפקד נכון שוקל את מלאי הנשק שלו ביחס למשך הזמן ולעוצמת הסכסוך הצפויים לפני שהוא מחליט על אמצעי הלחימה שישוגרו במתקפות ספציפיות. בה בעת יעריך המפקד את התועלת היחסית שמציעות אפשרויות המיקוד הזמינות. מערכת ה-JDAM, לדוגמה, ממוקדת מעט פחות מתחמושת מונחית-לייזר אם נתעלם ממשנתנים אחרים. מנגד, היא זולה ונפוצה הרבה יותר. על כן המפקד יגביל את השימוש בתחמושת מונחית-לייזר למתקפות שבהן היא תפחית במידה ניכרת את סכנת הנזק ההיקפי או את הפגיעה המקרית, במיוחד אם קיימת אי-ודאות באשר למשך הסכסוך. בחירה כזאת עשויה להיות גם אנושית יותר. אם צפויה למשל לחימה במרכזי אוכלוסייה, הגיוני לשמור על כלי הנשק הממוקדים ביותר ללחימה בסביבה עירונית שבה המטרות עלולות להתערבב בין אזרחים ואובייקטים אזרחיים.

ולכסוף נשאלת השאלה אם גם עלות היא סוגיה שיש להתחשב בה כשמחליטים באיזה נשק לבחור. ובמילים אחרות, אם מגיע שלב שבו שיקולי העלות הגבוהה עולים על הצמצום הצפוי בנזק היקפי ובפגיעה מקרית, עד שכבר לא יהיה "ריאלי" להשתמש באפשרות הממוקדת והיקרה יותר. במשפט ההומניטרי הבין-לאומי אין התייחסות לשילוב העלויות בהערכות ההיתכנות. לאחר שהתוקף רוכש ציוד ומספק אותו

54 COMMENTARY, לעיל ה"ש 38, בפס' 2200.

55 Stuart W. Belt, *Missiles over Kosovo: Emergence, Lex Lata, of a Customary Norm Requiring the Use of Precision Munitions in Urban Areas*, 47 NAVAL L. REV. 174 (2000). ראוי לציין שלדעת המחבר, הוא משתמש כאן בסעיף לא נכון מתוך דיני העימות הבין-לאומי המזוין ומפיק מתוכו עיקרון משפטי שגוי. הוא טוען כי החובה חלה בהקשר של עקרון המידתיות, אף שעמדה נכונה הרבה יותר גורסת שגם אם קיימת חובה כזאת (ואין היא קיימת), היא תיגזר מחובות הנוגעות לבחירת אמצעי הלחימה (נקיטת אמצעי זהירות במתקפה).

56 ראו Danielle L. Infeld, *Precision Guided Munitions Demonstrated Their Pinpoint Accuracy in Desert Storm: But Is a Country Obligated to Use Precision Technology to Minimize Collateral Civilian Injury and Damage?*, 26 GEO. WASH. J. INT'L L. & ECON. 109 (1992), שטוען נגד הרעיון.

לכוחותיו בשטח, חובה להשתמש בו אם הוא זמין, אם השימוש בו הגיוני ומועיל צבאית, ואם הוא ימזער את הסכנה לאוכלוסייה האזרחית. השכל הישר נדרש גם בבחירת טקטיקות (או שיטות) התקיפה. נקודת מחלוקת אחת בהקשר זה נוגעת לצעדים שננקטים כדי להגן על הכוח התוקף. היו שטענו לדוגמה כי התקפה מקרית על טור פליטים אלבני במהלך מבצע "כוח מאוחד" והפצצת המחסנים המסומנים היטב של ICRC באפגניסטן היו יכולים להימנע לו היו הטייסים טסים נמוך מספיק כדי לראות את המטרות כמו עיניהם.⁵⁷ שרידותם של הכוחות ושל הציוד היא שיקול ראוי בהחלט בזמן הערכת יתרונה הצבאי של מתקפה בהקשר של עקרון המידתיות. אחרי הכול, מתקפה שבה נופלים אנשי צוות או אובד ציוד יקר יעילה הרבה פחות ממתקפה שכולם חוזרים בה בשלום ויכולים לצאת למתקפה נוספת. אבל כאן מדובר בשאלה אחרת. האם רשאי התוקף לאמץ טקטיקות המשפרות את שרידות כוחותיו, כגון התקפה מחוץ לטווח ראייה (BVR) או שיגור נשק מגובה רב, אם פעולה כזאת גם מגדילה את הסבירות לנזק היקפי ולפגיעה מקרית?

ככלל, יש מדינות שהשלימו עם האפשרות הזאת. בריטניה לדוגמה קבעה בהצהרה שפרסמה עם אשרור הפרוטוקול הנוסף הראשון כי היתכנות היא "כל מה שניתן לצפות מראש, או שעשוי להיות אפשרי מעשית, כשמביאים בחשבון את מכלול הנסיבות הקיימות ברגע נתון, כולל שיקולים הומניטריים וצבאיים".⁵⁸ זו גישה מנומקת. אף שאין דרישה חוקית מפורשת מהכוחות המזוינים לסכן את עצמם או את פקודיהם כדי להימנע מפגיעה באזרחים וברכוש אזרחי, החוק כן אוסר על אימוץ טקטיקות ללא התחשבות בהשפעתן על האוכלוסייה האזרחית. במקום זה יש לקבוע את ההיתכנות תוך כדי איזון בין שיקולים הומניטריים לצבאיים. סביר לדרוש מכוחות צבאיים לקבל עליהם מידה מסוימת של סיכון כדי להימנע מנזק היקפי ומפגיעה מקרית. הם עושים את זה דרך קבע. על פי הפרשנות הזאת, ככל שהצפי לנזק היקפי או לפגיעה מקרית מבוסס יותר, כן גדל הסיכון שיצטרכו לקבל עליהם.

הגנרל רוג'רס התייחס לנקודה זו מנקודת מבטו החכמה של קצין צבאי מנוסה:

החוק אינו דורש שלא יהיו נפגעים בסכסוך מזוין. ואולם החוק, התועלתנות הפוליטית והסנטימנט הציבורי חוברים יחדיו כדי לדרוש שנפגעים, אם בקרב אנשי הכוחות המזוינים ואם בקרב האוכלוסייה

57 ארגון משמר זכויות האדם למשל התייחס לתקרית בכביש ג'קובה וקבע כי "נראה שגובה רב מנע מהטייס לזהות את המטרה כראוי", ועל כן "לא ננקטו אמצעי זהירות מספקים כדי למנוע פגיעה באזרחים". *Civilian Deaths*, לעיל ה"ש 35.

58 Declaration, לעיל ה"ש 53, בס' 1(b). לעומת זאת הפרשנות של ה-ICRC דחתה את התרומה ל"הצלחה צבאית" כמרכיב בהיתכנות בטענה כי היא "רחבה מדי" והביעה חשש שכל "התחשבות בהצלחה... עלולה להוביל להזנחת החובות ההומניטריים שנקבעו כאן". COMMENTARY, לעיל ה"ש 38, בפס' 2198 (בהקשר של אימות מטרות).

האזרחית, יופחתו במידה המרבית, ככל שאילוצי הסכסוך המזוין מאפשרים זאת.⁵⁹

כמו בחלקים רבים מהמשפט ההומניטרי הבינ-לאומי, גם כאן על השכל הישר לגבור, לא מדויק ככל שיהיה. ולבסוף, למיקוד נודעת השפעה דרמטית על סעיף 57, המחייב בחירת מטרה שתסב את הנזק ההיקפי ואת הפגיעה המקרית הקטנים ביותר מסך האפשרויות שצפויות להניב יתרון צבאי דומה.⁶⁰ לוחמה ממוקדת פותחת מטרות רבות יותר לתקיפה, הן בשל היכולת לזהות טוב יותר את המטרה והן משום שהנזק ההיקפי והפגיעה המקרית מצטמצמים בעקבות זאת. חשוב במיוחד לציין שזה קורה בד בבד עם זה שמודלים של קביעת מטרות מאפשרים למתכננים להעריך בדיוק רב יותר את שיעורי הנזק ההיקפי והפגיעה המקרית. הטכנולוגיה הרחיבה את בנק המטרות המועמדות לפגיעה, ותוך כדי כך מנעה זינוק דומה בהיקפו בפגיעה הצפויה באוכלוסייה האזרחית.

מעמד מוגן והונאה

לבסוף, הלוחמה הממוקדת יצרה א-סימטרייה חסרת תקדים בשדה הקרב. בימינו כוח שמחזיק בטכנולוגיה פשוטה ועומד מול אויב החמוש בפיקוד, בבקרה, בתקשורת, במחשבים, במודיעין, במעקב ובסיוור מתקדמים, וכמובן באמצעי לחימה חדישים, יתקשה מאוד לשרוד, שלא לומר להתעמת עם האויב. כוחותיו והציוד שלו יאותרו, יזוהו בוודאות ויהפכו מטרה למתקפה ממוקדת בשדה קרב קונוונציונלי בקלות שעולה עשרת מונים על יכולותיו שלו. והא-סימטרייה הזו במיקוד היא שמאלצת את הצד החלש להגיב בצורה א-סימטרית.

מספר הולך וגדל של כוחות חלשים מאמץ טקטיקות שמנצלות לרעה את ההגנה המוענקה לאזרחים ולאובייקטים אזרחיים. כמה מאותן טקטיקות רק מסכנות חיי אזרחים; אחרות מהוות הפרה בוטה של המשפט ההומניטרי הבינ-לאומי. עיראק למשל התגלתה כמעבדה מצערת לפיתוח טקטיקות כאלה.

אחת הטקטיקות הנפוצות ביותר היא לבישת בגדים אזרחיים כדי להימנע מזיהוי ככוח אויב (וכדי לא להפוך למטרה). המשפט ההומניטרי הבינ-לאומי אינו אוסר על לוחמים ללבוש בגדים שאינם מדים. ואולם מי שעושים זאת מאבדים את מעמדם

59 A.P.V. ROGERS, LAW ON THE BATTLEFIELD 108 (2nd ed. 2004)

60 הוא תואר כאילו התקבל בוועידה "כמעט ללא דיון". COMMENTARY, לעיל ה"ש 38, בפס' 2226.

כלוחמים⁶¹ ואינם נחשבים אפוא שבויי מלחמה אם הם נופלים בשבי,⁶² ומכיוון שרק ללוחמים שמורה הזכות "להשתתף ישירות" בפעולות איבה, הם מאבדים גם את החסינות מפני העמדה לדין במסגרת החוק המקומי על מעשים שבוצעו בזמן לחימה.⁶³ אך אף על פי שזה חוקי על פי המשפט ההומניטרי הבין-לאומי, לבישת בגדים שאינם מדים עלולה לסבך את יכולתו של האויב להבחין בין לוחמים לאוכלוסייה האזרחית, וזו הרי הכוונה מלכתחילה, ובכך מציבה את אותם אזרחים בסכנה מוגברת למתקפה בשגגה.

הכוחות העיראקיים התחזו כעניין שבשגרה לאזרחים בעלי מעמד מוגן כדי להימנע מזיהוי, למשל באמצעות שימוש לרעה בסמלים של ארגונים שוחרי טוב לצורך הגנה. הם החרימו אמבולנסים לשימוש ככלי רכב לסיוור וסימנו את בניין מפלגת הבעת' בבצרה בסמל ה-ICRC.⁶⁴ כל שימוש בסמלים המובהקים של אנשי צוות רפואי ודתי, בכלי רכב וביחידות או באנשי צוות, ברכוש ובפעילויות של תנועת הצלב האדום והסהר האדום הבין-לאומיים, למטרות אחרות מלבד מטרתיהם המקוריות, הוא

61 ההוראות הרלוונטיות בסעיף A4 לאמנת ז'נבה השלישית מרחיבות כך את מעמדו של לוחם: (1) חברי הכוחות המזוינים של צד לסכסוך, וכן חברי מיליציות או מתנדבים המהווים חלק מכוחות מזוינים כאלה. (2) חברי מיליציות אחרות וחברי גופים מתנדבים אחרים, לרבות אלו של תנועות התנגדות מאורגנות, המזוהים כצד בסכסוך ופועלים בתוך שטחם או מחוצה לו, גם אם שטח זה כבוש, ובלבד שהמיליציות או הגופים המתנדבים כאמור, לרבות תנועות התנגדות מאורגנות כאמור, יעמדו בתנאים הבאים: (א) הם פקודיו של אדם האחראי על פקודיו; (ב) קיימים סימנים מבחינים וקבועים הניתנים לזיהוי מרחוק; (ג) הם נושאים נשק בגלוי; (ד) הם מנהלים את פעילותם בהתאם לחוקי המלחמה ולמנהגיה. "Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War art. 142, Aug. 12, 1949, reprinted in Schindler, לעיל ה"ש 1, בעמ' 507.

ארבעת התנאים הללו כלולים במשמעות המונח "כוחות מזוינים", והם חלים גם על האנשים הנזכרים בסעיף 4(A)1. כפי שצינו מיכאל בותה ואח', "[ה]הנחה הרווחת היא שתנאים אלה נקבעו, בוועידת בריסל משנת 1874 ובוועידות השלום בהאג ב-1899 וב-1907, כחלק מהמשמעות של הכוחות המזוינים הסדירים של מדינות. על כן רבים האמינו שיהיה מיותר וחסר טעם לשוב ולנסח אותם מפורשות באמנות שנחתמו". Michael Bothe et al., *New Rules for Victims of Armed Conflicts* 234 (1982). ראו דיון גם ב-CIHL, לעיל ה"ש 29, בס' 15.

62 אף שתקיפה של האויב אינה נחשבת פשע מלחמה, היא עשויה להיות עבירה פלילית (כמו רצח) לפי החוק המקומי העוסק בלכידת כוחות. בהיעדר חסינות ניתן להעמיד לדין אנשים כאלה בבתי המשפט של כל מדינה שטוענת לביצוע עבירה ושכסמכותה לשפוט את העברייני. הנקודה משתקפת גם ב-CIHL, לעיל ה"ש 29, בס' 106.

63 "חברי הכוחות המזוינים של צד לסכסוך (למעט סגל רפואה וכוהני דת המכוסים בסעיף 33 לאמנה השלישית) הם לוחמים, כלומר יש להם הזכות להשתתף ישירות במעשי איבה. AP I, לעיל ה"ש 1, בס' 43.2. המאמר הקלאסי בנושא זה הוא של Richard R. Baxter, *So-Called "Unprivileged Belligerency": Spies, Guerrillas and Saboteurs*, 1951 BRIT. Y.B. INT'L L. 323, reprinted in MIL. L. REV., Bicentennial Issue, 1975, at 487.

64 בנייני המפלגה שימשו בקביעות מחסני אספקה צבאיים ונקודות התכנסות. *Off Target*, לעיל ה"ש 9, בעמ' 70.

הפרה ארוכת שנים של המשפט ההומניטרי הביין-לאומי.⁶⁵ נוסף על כך, הכוחות העיראקיים השתמשו דרך קבע במגינים אנושיים ובאובייקטים אזרחיים, נוהג שנדון לעיל, כדי להרתיע תוקפים מפני מתקפה ממוקדת. במלחמה, יש לנהל מתקפות גם נגד אויב בעל יכולות מיקוד מתקדמות, אף אם מדובר בסיכון גבוה. טקטיקה אחת שאימצו בעיראק לשם מטרה זו היא מעל. סעיף 37 לפרוטוקול הנוסף הראשון מגדיר מעל כך:

1. אסור להרוג, לפצוע או ללכוד יריב בשימוש בהונאה.

מעשים המזמינים את אמון היריב כדי לגרום לו להאמין כי הוא זכאי להגנה או שהוא מחויב להעניקה על פי כללי המשפט הביין-לאומי החלים בסכסוך מזוין, בכוונה לבגוד באמון זה, יהוו הונאה אסורה. המעשים האלה הם דוגמאות להונאות אסורות:

(א) הונאה על כוונה לנהל משא ומתן בהנפת דגל הפוגה או דגל כניעה;

(ב) הונאה על היעדר יכולת בשל פציעה או מחלה;

(ג) הונאה בדבר מעמד אזרח ולא לוחם, וכן

(ד) הונאה בדבר מעמד מוגן בשימוש בסימנים, בסמלים או במדים של האומות המאוחדות או של מדינות ניטרליות או של מדינות אחרות שאינן צדדים לסכסוך.⁶⁶

⁶⁵ מקורו של האיסור בקוד של ליבר משנת 1863, והוא מופיע גם בתקנות האג משנת 1899 ו-1907, באמנות ז'נבה משנת 1906, 1929 ו-1949 ובפרוטוקול הנוסף הראשון. ראו: U.S. WAR DEP'T, GEN. ORDS. NO. 100, INSTRUCTIONS FOR THE GOVERNMENT OF ARMIES OF THE UNITED STATES IN THE FIELD (LIEBER CODE) art. 117 (Apr. 24, 1863), *reprinted in* Schindler Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land ; לעיל ה"ש 1, בעמ' 3 and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land art. 23(f), July Convention for the Amelioration ; בס' 23(f); 29, 1899, HVR ; לעיל ה"ש 45, בס' 23(f); 27-28, July 6, 1906, Convention for the Amelioration of the ; בס' 385, *reprinted in* Schindler ; לעיל ה"ש 1, בעמ' 385; 24 & 28, July 27, 1929, Condition of the Wounded in Armies in the Field arts. 24 & 28, July 27, 1929 Convention for the Amelioration of the ; בס' 39, 44, 53, 54; GC I Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea arts. 41, 44, 45, Aug. 12, 1949, *reprinted in* Schindler ; לעיל ה"ש 1, בעמ' 485, API ; לעיל ה"ש 1, בס' 38.1.

⁶⁶ ראו גם תקנות האג משנת 1907 האוסרות על "שימוש לא הולם בדגל הפסקת אש, בדגל הלאומי או בסמלים ובמדים הצבאיים של האויב, כמו גם בסמלי ההיכר של אמנת ז'נבה", איסור

כפי שצוין לעיל, הכוחות העיראקיים פעלו בלבוש אזרחי כדי שלא יזוהו ולא ייהרגו. אומנם זה כשלעצמו היה חוקי, אך זיוף מעמד של אזרח מוגן שימש אף הוא חלק מהטקטיקה להתקרבות ולתקיפה של כוחות הקואליציה, וזה נחשב מעל. גם מחבלים מתאבדים שייכים לקטגוריה זו, משום שהמראה האזרחי שלהם הוא שמאפשר להם להתקרב פיזית לקורבנותיהם ולפגוע בהם.⁶⁷ פעולות מעל אחרות במהלך מבצע "חופש לעיראק" כללו העמדת פנים של כניעה ושימוש באמבולנסים גנובים בתקווה שדריכותם של כוחות הקואליציה תתרוּפף והם יהיו פגיעים יותר למתקפה.⁶⁸

בסופו של דבר, יתרונות המיקוד הופכים קטלניים וא-סימטריים כל כך מצידו של הצד החלש בסכסוך, שהוא עלול לתקוף מרכזי כובד אחרים, שאינם חלק מצבא האויב.⁶⁹ כפי שעולה מן המלחמות בעיראק ובמקומות אחרים, עניין טראגי הוא שאוכלוסייה אזרחית ואובייקטים אזרחיים הם המטרות הסבירות ביותר, שכן כמעט בלתי אפשרי להגן עליהם מפני אויב נחוש.⁷⁰ בתקיפת "מטרות רכות" כגון אלה יש היגיון מסוים, גם אם מעוות, שלפיו היא בבחינת מענה לנחיתות בשדה הקרב, ועם זאת מדובר בהפרה בוטה ובלתי נסלחת של העיקרון הבסיסי ביותר במשפט ההומניטרי הבין-לאומי, עקרון ההבחנה. האיסורים העיקריים בעניין זה מנוסחים בסעיפים 48, 51 ו-52 של הפרוטוקול הנוסף הראשון:

שכיום הוא ללא ספק משפט מנהגי, HIVR, לעיל ה"ש 45, בס' 23(f); CIHL, לעיל ה"ש 29, בפרק 18; International Military Tribunal (Nuremberg), *Judgment and Sentences*, 41 AM. J. ; 1864 Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field, Aug. 22, 1864, *reprinted* in Schindler, לעיל ה"ש 1, בעמ' 365.

67 כולל מתאבדים אזרחיים שלובשים בגדים אזרחיים כדי להתקרב די הצורך ולפוצץ את חומרי הנפץ שהם נושאים עליהם.

68 ראו לדוגמה Glenn Collins, *Allied Advances, Tougher Iraqi Resistance, and a Hunt in the Tigris*, N.Y. TIMES, Mar. 24, 2003, at 1, <https://www.nytimes.com/2003/03/24/world/overview-march-23-2003-allied-advances-tougher-iraqi-resistance-hunt-tigris.html>; Brian Knowlton, *Bush Tells of 'Good Progress' but Says War Has Just Begun*, INT'L HERALD TRIB., Mar. 24, 2003, at 6, הפעולות האמורות אסורות מפורשות, כפי שניתן לראות ב-AP I, לעיל ה"ש 1, בס' 37.1(a).

69 מרכזי כובד כוללים "[את] אותם סממנים, יכולות או מקורות כוח שמהם שואב צבא את חופש הפעולה שלו, את כוחו הפיזי, או את הרצון להילחם", ראו DoD Dictionary, לעיל ה"ש 8.

70 לתקיפת אזרחים יש מגוון רחב של יעדים: פיזור קואליציה, כדוגמת המתקפה העיראקית על ערי ישראל בשנת 1991; הפחדה של ארגונים לא ממשלתיים ובין-ממשלתיים, כמו במתקפות על מטה האו"ם ו-ICRC בעיראק; ניסיון להציג את הסכסוך כאילו הוא גובה מחיר כבד מדי מהמדינות הלוחמות ומאזרחיהן, כדוגמת החטיפה והרצח של בני ערובה זרים בעיראק; או פגיעה באוכלוסייה שלהן עצמן, כדי להרתיע אותן מפני שיתוף פעולה עם האויב, כמו במתקפות נגד כוחות הביטחון העיראקיים וגורמי אכיפת החוק.

סעיף 48: כדי להבטיח את כיבודם של האוכלוסייה האזרחית ושל אובייקטים אזרחיים ואת ההגנה עליהם יבחינו הצדדים לסכסוך בכל עת בין האוכלוסייה האזרחית לבין הלוחמים ובין אובייקטים אזרחיים לבין מטרת צבאית, וכך יכוונו את פעולותיהם רק נגד מטרת צבאית.

סעיף 51, פסקה 2: האוכלוסייה האזרחית באשר היא, כמו גם אזרחים יחידים, לא יהיו מטרה להתקפה. מעשי אלימות או אימים באלמות שמטרתם העיקרית היא לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה האזרחית אסורים.

סעיף 52, פסקה 1: אובייקטים אזרחיים לא יהיו מטרה להתקפה או למעשי תגמול.

אין ספק שהסעיפים הם בעלי אופי מנהגי במהותם, וההבחנה אף תוארה בבית הדין הבין-לאומי לצדק כעיקרון "קרדינלי" של המשפט ההומניטרי הבין-לאומי.⁷¹

סיכום

אין ספק שפעולות ממוקדות פתחו שלל אפשרויות חדשות למניעת פגיעה באזרחים וברכושם, אף שזו תוצאה בלתי נמנעת של כל סכסוך מזוין. במובן זה, ההתקדמות בתחום המיקוד מייצגת מגמה חיובית. יתר על כן, ככל שנשק הופך להיות ממוקד יותר, כן הופכת הפרשנות של המשפט ההומניטרי הבין-לאומי לתובענית וקשה יותר ליישום מבחינתו של התוקף. כל עוד הפרשנות אינה סוטה מהחוק או מתעלמת מהמציאות של הצורך הצבאי, היא מבורכת.

ואולם, כשהפיתוי שמביא עימו המיקוד מוביל לציפיות מוגזמות מהיכולות הגלומות בו, ובעקבות זאת מי שנמצאים מחוץ לשדה הקרב מטילים על הצבא דרישות לא סבירות או מקדמים נורמות שחורגות מכל אמנה או מנהג, הדבר מחליש את המשפט ההומניטרי הבין-לאומי. יש ליצור הבחנה ברורה בין המשפט הרצוי (*lex ferenda*) למשפט המצוי (*lex lata*). יתר על כן, כדי שיכובד, על המשפט ההומניטרי הבין-לאומי להמשיך לאזן רציונלית בין חששות הומניטריים לבין צורך צבאי. האיזון עשוי להשתנות לפי ההתפתחויות באופי הלחימה, אך עליו להישאר בליבו של המשפט ההומניטרי הבין-לאומי.

ולבסוף, מחובתה של קהילת המשפט הבין-לאומי להיות מודעת לכך שיכולות מיקוד לא שוויוניות בשדה הקרב יוצרות א-סימטריה שעלולה להוביל גם את הצד החלש לנקוט טקטיקות המפירות את העקרונות הבסיסיים ביותר של המשפט

71 ראו לדוגמה CIHL, לעיל ה"ש 29, בפרק 2; *Nuclear Weapons case*, לעיל ה"ש 37, בפס' 78.

ההומניטרי הבין-לאומי. אין בכך כדי לרמוז שעל כוחות מתקדמים לנטוש את טכנולוגיות המיקוד שלהם כדי להפוך את המלחמה להומנית יותר. כל הצעה כזאת תהיה מגוחכת לכל הדעות. במקום זאת, מאמר זה הוא קריאה לקהילה להכפיל את מאמציה כדי להגן על עקרונות המשפט ההומניטרי הבין-לאומי בשל הסבירות שאחרים ינסו להצדיק את נטישתם.